

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

О.В. Стрельцова

« ____ » _____ 2022 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

**Тема: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І
СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА**

Виконавець: Залевська Анастасія Дмитрівна

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Каспрук О.С.

Нормоконтролер: викладач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Головатенко М.Ю.

Київ, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА	
1.1. Поняття та ознаки обмеження прав і свобод людини й громадянина	6
1.2. Правова природа обмеження прав і свобод людини й громадянина в Україні та зарубіжних держав.....	11
1.3. Обмеження прав і свобод людини і громадянина: історичний аспект.....	13
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА.	
2.1. Обмеження прав і свобод людини й громадянина на універсальному рівні.....	17
2.2. Обмеження прав і свобод людини й громадянина на регіональному рівні..	32
2.3. Особливості механізму правового регулювання обмеження прав і свобод людини й громадянина в Україні.....	37
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ ТА ПРОБЛЕМИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН.	
3.1. Практика міжнародних судових установ.....	42
3.2. Трикутник правомірності, як база обмеження прав і свобод людини і громадянина.....	54
3.3. Перспективи вдосконалення міжнародного-правового регулювання обмеження прав і свобод людини й громадянина.....	56
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Питання прав людини та їх дотримання є одним з найголовніших в 21-ому столітті. Саме тому аспекти законного обмеження цих прав та юридичний стандарт цього обмеження має бути ретельно пропрацьований, для недопущення зловживання.

Три з чотирьох міжнародних договорів з прав людини (ООН, Американська та Європейська) містять вичерпний перелік підстав, на яких можуть бути обмежені права та свободи. Однак згідно з більшістю міжнародних договорів такі обмеження мають бути передбачені законом, служити законній меті (повага прав та репутації інших, захист національної безпеки чи громадського порядку, суспільної моралі чи здоров'я) та відповідати високим стандартам необхідності. Процес обмеження включає в себе безліч факторів у різних міжнародних юрисдикціях. Два ключових фактора включають вимоги, що будь-яке обмеження служить нагальній суспільній потребі і що причини обмеження мають бути відповідними та достатніми.

Теоретичною основою дослідження є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Американська конвенція про права людини, Африканська хартія прав людини і народів, Сіракузькі принципи тлумачення обмежень і відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські й політичні права та рішення регіональних судових установ.

Враховуючи дотримання прав людини, а також складність і неоднозначність питань, пов'язаних з їх обмеженням у певних випадках, дослідженню її проблем присвячують свої роботи як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема,

Мета дослідження: комплексний науковий аналіз теоретичних і практичних проблем міжнародно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні **завдання дослідження:**

- розкрити поняття обмеження прав і свобод людини за міжнародним правом;
- проаналізувати правову природу обмеження прав і свобод людини й громадянина в Україні та зарубіжних держав;
- дослідити історичний аспект обмеження прав і свобод людини і громадянина;
- розкрити основні критерії обмеження свободи вираження поглядів на універсальному рівні;
- розглянути особливості обмеження свободи вираження поглядів на регіональному рівні;
- дослідити особливості механізму правового регулювання обмеження прав і свобод людини й громадянина в Україні;
- проаналізувати рішення міжнародних судових установ;
- дослідити структуру основного елемента обмеження прав і свобод людини і громадянина - трикутника правомірності;
- запропонувати шляхи рішення існуючих проблем.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що складаються у сфері міжнародно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина.

Предмет дослідження – міжнародно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Методологічну основу дипломного дослідження складає сукупність наукових методів та принципів, які застосовуються для вирішення завдань дослідження та досягнення мети. До них належать загально-філософські, загальнонаукові та спеціальні методи, які забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмету. З урахуванням специфіки мети і завдань дослідження використовувалися наступні методи: метод аналогії та порівняння – задля

виокремлення особливостей регулювання прав людини в різних регіональних системах захисту прав людини та державах, структурно-функціональний та формально-юридичний метод – у процесі тлумачення положень міжнародно-правових актів та доктрини у досліджуваній сфері; історико-правовий метод – задля опрацювання та висвітлення юридичних процесів, які відбувались раніше; порівняльно-правовий метод застосовувався при дослідженні сутнісних ознак та відмінностей правового регулювання певних відносин у законодавствах різних держав.

Апробація результатів дослідження. Окремі наукові результати дослідження були апробовані та опубліковані у межах наступних науково-практичних конференцій:

- “Політ - 2022”: “Міжнародно-правові аспекти обмеження прав і свобод людини та громадянина”.

Структура та обсяг дипломної роботи зумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, якими охоплюються дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (60 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи – 67 сторінки, у тому числі список використаних джерел – 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА

1.1. **Поняття та ознаки обмеження прав і свобод людини й громадянина.**

Деякі права людини, такі як заборона катувань і рабства, є абсолютними.

Застосування методів допиту, що прирівнюються до катувань, як це визначено у статті 1 Конвенції проти катувань, – наприклад, ударів електричним струмом та інших методів, що спричиняють сильний фізичний біль або душевні страждання, – не виправдане за будь-яких підстав, у тому числі для здійснення контртерористичних заходів або для запобігання неминучі терористичні атаки. Однак більшість прав людини не є абсолютними і тому підлягають певним обмеженням, включаючи застереження, відступи та обмеження. Крім того, принцип прогресивної реалізації прав означає, що при оцінці того, чи порушила держава свої зобов'язання щодо прав людини, необхідно враховувати конкретні обставини та можливості кожної держави. Таким чином, хоча основний зміст прав людини є універсальним, а деякі зобов'язання мають негайну дію, держави мають право виконувати свої зобов'язання щодо поваги, захисту та дотримання прав людини.

Посилаючись на принципи міжнародного права прав людини, слід зазначити, що воно надає достатньо гнучкі інструменти, призначені для того, щоб дозволити державам гнучко діяти в надзвичайних ситуаціях, дотримуючись своїх міжнародних зобов'язань з прав людини. Під цими документами ми розуміємо: а) можливість обмеження певних прав і б) скасування певних положень прав людини за певних надзвичайних обставин.

[1, с. 2]

Багато зобов'язань щодо прав людини підпадають під так звані обмежувальні застереження. Наприклад, здійснення політичних свобод, таких як свобода вираження поглядів, зібрань та асоціацій, тягне за собою обов'язки та відповідальність і, отже, може підлягати певним формальностям, умовам, обмеженням та санкціям в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського права. безпека, запобігання безладам чи злочинам, охорона здоров'я чи моралі чи захист репутації чи прав і свобод інших осіб.

Якщо люди зловживають своєю свободою слова та свободою участі в демонстрації, розпалюють расову чи релігійну ворожнечу, сприяють пропаганді війни чи заохочують інших до вчинення злочинів, уряди зобов'язані втручатися у здійснення цих свобод, щоб захистити права людини інших. Однак будь-яке втручання, обмеження чи покарання мають здійснюватися відповідно до національного законодавства та мають бути необхідними для досягнення відповідних цілей та національних інтересів у демократичному суспільстві.

Держави в будь-якому випадку повинні продемонструвати необхідність застосування таких обмежень і вживати лише тих заходів, які пропорційні досягненню законних цілей.

Завдання міжнародних органів з прав людини — оцінювати в кожному конкретному випадку, чи слугує конкретна форма втручання законній меті, чи ґрунтується на чинному та передбачуваному внутрішньому законодавстві та чи є пропорційною легітимній меті.

Європейський суд з прав людини, наприклад, тлумачив відповідні обмежувальні положення в ЄКПЛ таким чином, що, з одного боку, надає урядам досить широку свободу розсуду [2], а з іншого боку вимагає від них демонструвати нагальну соціальну потребу. щоб виправдати обмеження. Наприклад, Суд не прийняв аргумент, наведений урядом Ірландії, про те, що

загальна заборона гомосексуалізму за ірландським кримінальним законодавством була необхідною в демократичному суспільстві для захисту суспільної моралі. За відсутності будь-якого порівнянного законодавства в інших європейських суспільствах Суд встановив, що не існує гострої соціальної потреби в такому далекосяжному обмеженні права на приватність.

За виняткових обставин, включаючи збройні конфлікти, заворушення, природні катаклізми або інші надзвичайні ситуації, що загрожують життю нації, уряди можуть вживати заходів, що відступають від своїх зобов'язань щодо прав людини, за умови, що виконуються такі умови [3]:

- Офіційно оголосити надзвичайний стан, який загрожує життю нації.
- Про конкретні заходи, що відступають від міжнародного договору, мають бути офіційно повідомлені компетентні міжнародні організації та інші держави-учасниці.
- Відступи припустимі лише в тій мірі, яку суворо вимагає ситуація.
- Відступ має бути скасований, як тільки це дозволить ситуація.
- Права, що підлягають відступу, не повинні входити до числа тих, які не допускають відступу[4].

Права, свободи та заборони, які не підлягають відхиленню навіть у часи надзвичайної ситуації, яка загрожує життю нації відповідно до статті 4 МПГПП

- Право на життя
- Заборона катувань або жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання
- Заборона рабства та підневільного стану
- Заборона затримання за борг
- Заборона кримінальних законів зворотної сили
- Право на визнання особи перед законом

- Свобода думки, совісті, релігії та переконань Відповідно до статті 15 ЄКПЛ

- Право на життя, за винятком випадків смерті внаслідок законних дій війни

- Заборона катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання

- Заборона рабства та підневільного стану

- Заборона ретроактивного кримінального законодавства відповідно до статті 27 Американської конвенції з прав людини.

- Право на правосуб'єктність

- Право на життя

- Право на гуманне поводження

- Заборона рабства та підневільного стану

- Заборона кримінальних законів зворотної сили

- Свобода совісті та релігії

- Право на громадянство

- Право на участь в управлінні державою

- Право на ім'я

- Права сім'ї

- Права дитини

- Право на судові гарантії, необхідні для захисту вищезгаданих прав згідно з Африканською хартією прав людини і народів

- Хартія не містить положення про відступ; однак держави-учасниці можуть відступати від певних прав у період надзвичайної ситуації.[5]

Відповідно до статті 4 Арабської хартії прав людини

- Право на життя

- Заборона катувань або жорстокого, такого, що принижує гідність, принизливого чи нелюдського поводження

- Заборона медичних або наукових експериментів або торгівлі людськими органами
- Заборона рабства, рабства та торгівлі людьми
- Право на справедливий судовий розгляд у компетентному, незалежному та неупередженому суді, включаючи правову допомогу особам, які не мають необхідних фінансових ресурсів
 - Право осіб, позбавлених волі, на законність тримання під вартою, визначену компетентним судом (habeas corpus)
 - Заборона позбавлення волі за несплату боргу за договором
 - Заборона двічі притягнення до кримінальної відповідальності за одне й те саме правопорушення
 - Право осіб, позбавлених волі, на гуманне ставлення
 - Право бути визнаним перед законом
 - Заборона незаконного перешкоджання особам залишати чи проживати в будь-якій країні
 - Право шукати політичного притулку
 - Право на громадянство
 - Право на свободу думки, совісті та релігії з обмеженнями, встановленими законом
 - Право на судові гарантії, необхідні для захисту вищезазначених прав.

Загальний коментар № 29 (2001) Комітету з прав людини щодо відхилень під час надзвичайного стану Комітет з прав людини, як наглядовий орган МПГПП, може давати загальні коментарі, щоб допомогти державам-учасникам тлумачити положення МПГПП. У своєму коментарі загального порядку № 29 щодо надзвичайного стану Комітет з прав людини наголосив, що перелік прав, які не підлягають відступу, що міститься у статті 4(2) МПГПП, не обов'язково є вичерпним. Деякі права або елементи прав, не перераховані в статті 4(2) МПГПП, наприклад право всіх осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження

та повагу до гідності людини, або заборона пропаганди війни і пропаганда ненависті, не може бути предметом законного відхилення.

Комітет з прав людини також вважав, що процесуальні гарантії, включаючи судові гарантії, ніколи не можуть бути об'єднані заходами, які б обходили захист прав, які не допускаються. Крім того, він постановив, що «принципи законності та верховенства права вимагають дотримання основних вимог справедливого судового розгляду під час надзвичайного стану».

Таким чином, хоча основний зміст прав людини є універсальним, а деякі зобов'язання мають негайну дію, держави користуються свободою розсуду щодо виконання своїх зобов'язань щодо поваги, захисту та виконання прав людини. До повноважень уряду у тому числі належить негайна реакція на збройні конфлікти, заворушення, природні катаклізми або інші надзвичайні ситуації, що загрожують життю нації, уряди можуть вживати заходів, що відступають від своїх зобов'язань щодо прав людини, за умови, що виконується перелік, наведений вище.

1.2. Правова природа обмеження прав і свобод людини й громадянина в Україні та зарубіжних держав.

Більшість конституцій світу містять норми, що становлять інститут правового статусу людини і громадянина, системоутворюючим ядром якого є права і свободи обох суб'єктів. Необхідність захисту прав людини та природних і невід'ємних свобод, у тому числі державних, підкреслюється не лише в національних конституціях і міжнародно-правових актах, а й у програмних документах різних політичних партій, громадських рухів і правозахисних організацій. Держава, беручи на себе обов'язок захищати права і свободи людини і громадянина, закріплені в конституції, водночас на основі закону та

міжнародного права, в інтересах національної безпеки, охорони громадського порядку, обмежує і навіть відчужує їх.

Це характерно, зокрема, для країн із класичною, «зразковою» демократією. Наприклад, закони та судова практика США після терактів 11 вересня 2001 р. встановлюють, що права особи можуть бути обмежені для захисту батьківщини [10]. Тому сучасні цивілізаційні виклики, як права і свободи особи, так і національні інтереси окремих держав і регіонів світу, вимагають дослідження аспектів порівняльного правознавства та підстав обмеження прав і свобод конституційних прав людини. і громадянин. Перш за все, необхідно уточнити формулювання «Обмеження (ред. – ред.) конституційних прав і свобод». Можлива була трохи інша назва: «Конституційне обмеження прав і свобод». Відхід від деномінації «конституційне обмеження прав» пов'язаний, на нашу думку, з тим, що в деяких державах відсутні формальні конституції, які замінюються численними нормами, прийнятими в різні роки, звичаями, прямо чи опосередковано пов'язаними з обмеженнями прав. конституційні права людини.

Назва «обмеження конституційних прав» більш доречна, оскільки, незважаючи на відсутність формальних конституцій та пряме закріплення прав і свобод людини і громадянина у формальних конституціях, вони, будучи основними, фундаментальними, однозначно вважаються конституційними. Права і основні свободи людини, що є основою громадянських прав і свобод, не створюються безпосередньо волею держави. І за тією ж суверенною волею держави права людини та основні свободи не можуть бути скасовані, оголошені неіснуючими чи непотрібними. Очевидно, що демократична держава не може істотно змінити їх за допомогою обмежень.

Таким чином, держава вдається до прав і свобод людини не лише на основі конституційних положень, а й норм міжнародного права, програмних

документів різних політичних партій, громадських рухів та правозахисних організацій.

1.3. Обмеження прав і свобод людини і громадянина: історичний аспект.

Вчені по-різному розглядають «природні» витоки прав людини, включаючи свободу вираження поглядів.

Ще до народження Христа римляни на практиці розробили концепцію природних прав, пов'язавши її з доктриною самоконтролю.

Лише тим, хто міг стримувати себе, було надано дозвіл висловлюватися. І ця ідея самоконтролю є відсутньою умовою, яка своєю частою відсутністю надає однозначне значення тому слову, яким ми його сьогодні вживаємо.

Поява християнства, безсумнівно, була найбільшою можливою умовою для вчення про природні права взагалі і права свободи слова зокрема. Християнство підкреслювало універсальність цих прав настільки, що більш ліберальним римлянам воно здавалося революційним. Але християнство ще більше підкреслювало паралельні обов'язки особистості.

Суворе християнська релігія швидко прижилася в Римській імперії, частково тому, що великі уми заздалегідь підготували ґрунт.

Наприклад, Цицерон стверджував, що не слід дотримуватися жодного закону, який суперечить природному закону, і насправді він не називається законом. За його власними словами, не більше, ніж рішення групи грабіжників. Накази і заборони природного права накладаються на всіх людей, сказав цей великий римський юрист через контроль над їх совістю.

Деякі юридичні джерела вказують на конкретні види природних джерел прав людини. Ось що встановлює Загальний цивільний кодекс Австрійської

імперії (1811 р.): «Кожна людина має вроджені, самостійно визначені права [3, с. 16]...». Декларація незалежності Сполучених Штатів 1776 року проголошувала: «Усі люди створені рівними і наділені їх Творцем певними невід’ємними правами, включаючи життя, свободу та прагнення до щастя». У преамбулі Французької Декларації прав людини і громадянина (1789 р.) зазначено, що вона встановлює священні, неподільні та природні права людини [1].

Вітчизняний учений С. Добрянський зробив висновок, що права людини виникають і розвиваються на основі природної, біологічної та соціальної сутності людини з урахуванням постійно мінливих умов життя суспільства, опосередкованих суспільними відносинами [2 С. 33].

Л. Рассказов та І. Упоров виділяють такі природні права, як право на життя, свободу, гідність та особисту недоторканність. Інші права людини вважаються похідними, вони впливають з основних. Отже, свобода вираження поглядів є частиною узагальнюючої концепції свободи [19, с. 17].

Серед природних прав людини особливе місце посідає свобода вираження поглядів. Саме добро притаманне людині від народження і є невідчужуваним, незалежно від волі Держави. У природі людини від народження закладена здатність висловлювати свою думку. При цьому людині надається можливість вибору способів висловлення своєї думки. Неймовірно уявити людину, яка б відмовилася висловлювати свої погляди. Свобода вираження поглядів – це «подих» людини в соціальному середовищі, без якого неможливе існування[9].

Природне право має бути втілено в позитивному праві держави і повинно бути орієнтиром і зразком. Загальне поняття природного права в державно-правовій діяльності український учений С. Рабінович охарактеризував як закономірності регулювання влади та саморегулювання поведінки людей, які в конкретно-історичних умовах забезпечують збереження та розвиток суспільства [7, с. 354-355].

Таким чином, з огляду на інформацію, подану в першому розділі, слід ще раз підкреслити, що питання прав людини та їх дотримання є одним із найважливіших у ХХІ столітті. Тому аспекти юридичного обмеження цих прав та юридична норма цього обмеження мають бути ретельно розроблені, щоб уникнути зловживань.

Посилаючись на принципи міжнародного права прав людини, слід зазначити, що воно надає достатньо гнучкі інструменти, призначені для того, щоб дозволити державам гнучко діяти в надзвичайних ситуаціях, дотримуючись своїх міжнародних зобов'язань з прав людини. Під цими документами ми розуміємо: а) можливість обмеження певних прав і б) скасування певних положень прав людини за певних надзвичайних обставин.

Говорячи про правову природу обмеження прав і свобод людини й громадянина в Україні та зарубіжних держав, ми визначили, що держава, беручи на себе обов'язок захисту закріплених конституцією прав і свобод людини й громадянина, водночас на підставі закону та міжнародного права, програмних документів різноманітних політичних партій, громадських рухів та правозахисних організацій в інтересах національної безпеки, охорони громадського порядку вдається до їх обмеження і навіть відчуження.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА.

2.1 Обмеження прав і свобод людини й громадянина на універсальному рівні.

У разі певних прав умови юридичних обмежень встановлюються положеннями договору, які закріплюють це право. Деякі приклади – право на свободу вираження поглядів, свободу асоціацій, свободу зібрань і свободу пересування, а також вимогу проводити публічні слухання. Ці права супроводжуються різними причинами, такими як національна безпека чи громадський порядок, а також умовами, які мають бути дотримані для їх юридичного обмеження.

Слід зазначити, що передбачені в тексті обмеження, такі як статті 18 (3) і 19 (3) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП), існують і на них можна посилатися незалежно від будь-якої заяви держави. Справді, навіть у надзвичайних ситуаціях, як це розуміють у статті 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, що пояснюється нижче, держави можуть покладатися на ці обмеження, а не шукати відволікання.

Що стосується деяких інших прав, то положення договору про права людини лише вказують на те, що це право не може бути «довільно» втручатися. Це стосується, наприклад, статті 9, яка вимагає, щоб позбавлення волі не було свавільним. Поняття «свавілля» не слід ототожнювати з «проти закону», а слід тлумачити ширше, включаючи елементи непослідовності, несправедливості, непередбачуваності та процесуального права.

На основі таких положень, як стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка захищає право на свободу вираження поглядів (інші приклади включають статті 18, 21 і 22), суди з прав людини та

договірні органи розробили тест, щоб визначити, чи законним є захід, який обмежує неабсолютне право. Слід задати такі питання:

Чи є законні підстави для обмежувального заходу?

Чи переслідує обмеження закону законні цілі, такі як повага до прав чи репутації інших осіб, захист національної безпеки, підтримання громадського порядку, здоров'я чи моралі?

Якщо так, то чи є обмеження необхідним для досягнення законної мети і чи обмежувальний захід пропорційний досягненню законної мети? Наявність та ефективність процесуальних гарантій буде ключовим аспектом при оцінці того, чи є обмеження права пропорційним.

Чи відповідає обмеження принципу рівності? Чи це недискримінаційно? Заходи, що обмежують права дискримінаційним чином, не пройдуть тест на пропорційність. Тому питання дискримінації, як правило, розглядається як один із аспектів перевірки необхідності та пропорційності.

Тільки якщо на всі ці питання можна дати ствердну відповідь у конкретному випадку, неабсолютне правове обмеження буде допустимим згідно з міжнародним правом прав людини.

Зауважте, що цей тест був розроблений для перевірки прийнятності заходів, які втручаються в права, які прямо допускають обмеження та встановлюють законні цілі, які виправдовують обмеження (наприклад, статті 18 (3) і 19 (3)). Насправді, однак, дуже схожі міркування використовуються для оцінки того, чи допустимі заходи, які обмежують інші неабсолютні права.

Одним із прикладів є те, що затримання вважатиметься свавільним не тільки в тому випадку, якщо воно не має правової підстави, але й якщо воно є дискримінаційним або повністю непропорційним до переслідуваної законної мети.

І, нарешті, деякі права підпадають під те, що можна назвати «внутрішніми» обмеженнями. Одним із прикладів є право підсудного у

кримінальній справі звернутися до суду без «невиправданої затримки». Що є розумною затримкою, слід оцінювати в обставинах кожної справи, беручи до уваги складність справи (яка може бути значною у справах про тероризм), поведінку обвинуваченого та спосіб розгляду справи. слідчі та судові органи. Ці обмеження не встановлені в текстах договорів про права людини, а розроблені національними та міжнародними судами та іншими органами, що наглядають за договорами, які застосовують право прав людини до конкретних випадків, що розглядаються.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП) дозволяє певні обмеження основних прав і свобод, включаючи свободу вираження поглядів, за умови, що такі обмеження визначаються законом, служать законній меті, поважають права та репутацію інших, захищають громадян, громадськість. безпеки чи порядку, суспільної моралі чи здоров'я) і є необхідними в демократичному суспільстві [31].

Однак будь-які обмеження повинні залишатися в межах строго визначених параметрів. Стаття 19 (3) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права встановлює умови, яким має відповідати будь-яке обмеження свободи вираження поглядів: Здійснення прав, передбачених пунктом 2 цієї статті, тягне за собою особливі обов'язки та відповідальність [31, мистецтво.. 19].

Таким чином, вони можуть бути обмежені за певних обставин, але мають бути обмежені тими, які вимагаються законом і необхідні:

- (a) повага до прав або репутації інших осіб;
- (b) для захисту національної безпеки чи громадського порядку (*ordre public*), здоров'я чи моралі.

Так само одним із найважливіших міжнародно-правових інструментів, які використовуються для обмеження свободи вираження поглядів, є Сіракузькі принципи тлумачення обмежень та винятків із положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Які мають на меті розширити тлумачення

тих питань, які недостатньо або зовсім не висвітлені в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права.

Принципи підготувала Американська асоціація юристів-міжнародників (AA ICJ). Асоціація вже давно зазначає, що одним з основних інструментів, які використовуються урядами для придушення та заперечення основних прав і свобод народів, є незаконне і необґрунтоване оголошення воєнного або надзвичайного стану. Дуже часто ці заходи вживаються під приводом існування «надзвичайної ситуації в суспільстві, що загрожує життю нації» або «загрози її національній безпеці». Зловживання положеннями, які дозволяють урядам обмежувати та відступати від певних прав, що містяться в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, вимагало більш детального вивчення умов та підстав для допустимих обмежень та відступів з метою досягнення верховенства права.

З огляду на це, Асоціація започаткувала колоквиум 31 видатного фахівця з міжнародного права, який відбувся навесні 1984 року в Сіракузах, Італія. Ця перша зустріч відбулася за підтримки Міжнародної комісії юристів та Міжнародної асоціації кримінального права. Американська асоціація адвокатів, Інститут прав людини Урбана Моргана та Міжнародний інститут теорії та практики кримінального права. Хоча ці принципи не мають юридичної сили, вони є авторитетним джерелом тлумачення Міжнародного пакту про громадянські та політичні права щодо положень про обмеження та відступи у разі надзвичайної соціальної ситуації [24].

Учасники вивчили положення про обмеження та винятки в Угоді та визначили:

- (a) ваші законні цілі;
- (b) загальні принципи тлумачення, які регулюють його застосування та застосування;
- (c) деякі основні ознаки підстав для обмеження та відступу.

Учасники погодилися, що:

(a) існує тісний зв'язок між повагою до прав людини та підтримкою міжнародного миру та безпеки, оскільки систематичні порушення прав людини підривають національну безпеку та громадський порядок і можуть становити загрозу міжнародному миру;

(b) Незважаючи на різні етапи економічного розвитку, досягнутого в різних країнах, реалізація прав людини є основною вимогою розвитку в найширшому сенсі.

У мистецтві. 6 цього документа встановлює, що обмеження не повинні застосовуватися з метою, відмінною від тієї, для якої вони були введені, тобто межа обмежень є метою, яка поставлена перед самими обмеженнями [24, с.6].

Перелік інших кордонів свідчить про сумісність обмеження з іншими правами та питаннями національної безпеки. Зокрема, стаття 29 Сіракузьких принципів встановлює, що посилення на інтереси національної безпеки для виправдання заходів, які обмежують певні права, можливе лише в тому випадку, якщо такі заходи вживаються для захисту існування держави, її територіальної цілісності або політичної незалежності держави. застосування або загроза застосування сили [24, п. 29]. Інтереси національної безпеки не можуть бути використані як основа для встановлення обмежень виключно для запобігання локальній або відносно ізольованій загрозі громадському порядку [24, п. 30]; інтереси національної безпеки не можуть використовуватися як привід для встановлення невизначених чи свавільних обмежень, на них можна посилатися лише за наявності відповідних гарантій та ефективних засобів захисту від порушень [4, п. 31].

З часом на універсальному рівні склалися певні ступені узгодженості та захисту, особливо у вигляді так званого тесту з трьох частин.

Щоб обмеження було законним, ви повинні пройти всі три частини тесту:

По-перше, втручання має бути передбачене законом. Ця вимога буде виконана лише тоді, коли закон буде доступним і «сформульований з достатньою точністю, щоб громадяни могли регулювати свою поведінку».

По-друге, втручання має відбутися для досягнення законної мети. Перелік цілей у різних міжнародних договорах є винятковим, оскільки жодні інші цілі не вважаються легітимними як підстава для обмеження свободи вираження поглядів.

По-третє, обмеження має бути необхідним для досягнення однієї з цих цілей. Слово «необхідний» означає, що має існувати «нагальна соціальна потреба» для її обмеження. Причини, наведені державою для виправдання обмеження, мають бути «доречними та достатніми», а обмеження має бути пропорційним поставленій меті.

Іншими словами, щоб бути законним, обмеження свободи вираження поглядів повинні відповідати принципам законності та пропорційності та встановлюватися для однієї чи кількох законних цілей, перелічених у статті 19 (3).

Комітет з прав людини підкреслював, що «право на свободу вираження поглядів є першорядним у будь-якому демократичному суспільстві, і будь-яке обмеження його здійснення має бути суворо обґрунтованим» [51].

Свобода вираження поглядів також може бути обмежена відповідно до статті 20 Пакту, яка стверджує, що «пропаганда війни» та «будь-яка пропаганда національної, расової чи релігійної ворожнечі, яка розпалює дискримінацію, ворожнечу чи насильство», будуть заборонені законом».

Відповідно до статті 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права свобода вираження поглядів може бути обмежена, якщо вона порушує або ставить під загрозу наступне:

Права та репутація інших осіб;

У справі щодо скарги на закон, який забороняє невизнання Голокосту, Комітет ООН з прав людини заявив, що обмеження свободи вираження поглядів скаржника є допустимими, оскільки необхідно поважати права та репутацію решти.

Національна безпека;

Обмеження національної безпеки виправдовували б заборони на передачу інформації, включаючи «офіційну таємницю», яка б негативно вплинула на безпеку нації, за умови, що розумна та ефективна заборона національної безпеки, яка обмежує свободу вираження поглядів, є більш ніж необхідною для захисту національної безпеки.

Громадський порядок;

«Громадський порядок» означає правила, які забезпечують мирне та ефективне функціонування суспільства. Обмеження розділу 19(3) виправдовує заборони на висловлювання, які можуть призвести до злочинів, насильства або масової паніки, якщо заборона є розумною, ефективною для захисту громадського порядку та обмежує свободу слова не більше, ніж це необхідно для охорони громадського порядку.

- Громадське здоров'я;

Обмеження за для охорони громадського здоров'я ще не розглядалося Комітетом з прав людини.

- Громадська мораль;

Комітет з прав людини заявив, що не існує загальноприйнятого стандарту для того, що становить суспільну мораль. Обмеження на певний порнографічний матеріал, наприклад, на порнографічний матеріал із

зображення неповнолітніх, може бути прикладом обмеження свободи вираження поглядів, заснованого на суспільній моралі.

У деяких країнах схема розроблена, щоб надавати споживачам інформацію про видання, фільми та комп'ютерні ігри, щоб вони могли зробити усвідомлений вибір щодо розваг, які стосуються їх самих та їхніх дітей.

Схема заснована на наступних принципах:

дорослі повинні мати можливість читати, чути і бачити те, що вони хочуть; неповнолітні повинні бути захищені від матеріалів, які можуть завдати їм шкоди;

кожен повинен бути захищений від впливу небажаних матеріалів, які вони вважають образливими;

необхідність брати до уваги занепокоєння суспільства щодо зображень, які заохочують або спонукають до насильства, особливо сексуального, та зображень людей у принизливий спосіб.

Відповідно до статті 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права країни можуть вживати заходів, які відступають від деяких своїх зобов'язань за Пактом, включаючи право на свободу думки і вираження поглядів, перед обличчям небезпечних для життя надзвичайних ситуацій. нації і про існування якої офіційно проголошено. «Такі заходи можуть бути вжиті лише в тій мірі, в якій це суворо вимагає ситуація, за умови, що такі заходи не суперечать іншим зобов'язанням за міжнародним правом і не дискримінують виключно за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження. ...» [31, с. 4].

Згідно зі статтею 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, у разі «надзвичайного стану, що загрожує життю нації», держава може «вжити заходів, призупиняючи виконання своїх зобов'язань за Пактом у міру необхідності в нинішня ситуація». Свобода вираження поглядів може бути

однією зі свобод, які можуть постраждати. Для використання пункту 4 необхідно виконати дві основні умови:

1. Ситуація має бути фактично надзвичайною небезпекою, яка загрожує суспільним інтересам і життю нації.

2. Держава-учасниця має офіційно оголосити надзвичайний стан [31, ст. 4].

Держави також повинні надати «повне обґрунтування не лише свого рішення про оголошення надзвичайного стану, а й будь-яких конкретних заходів на основі такого оголошення». Будь-яке відхилення від права на свободу вираження поглядів є незаконним, якщо воно не відповідає цим правилам і принципам тлумачення.

У Загальному коментарі 34 Комітет з прав людини інтерпретував статтю 19 і запропонував ряд аналізів, що стосуються національної безпеки [30].

По-перше, що стосується правової основи для обмежень з мотивів національної безпеки, Комітет з прав людини наполягає на тому, що «це несумісне з параграфом 3, наприклад, застосовувати такі закони для придушення або вилучення законних суспільних інтересів із публічної інформації». безпеки або не притягає до відповідальності журналістів, дослідників, екологічних активістів, правозахисників чи інших осіб за поширення такої інформації [п. 49]».

Аналогічно Сіракузькі принципи стверджують, що обмеження національної безпеки «не можуть використовуватися як привід для введення обмежень для запобігання лише локальним або відносно ізольованим загрозам правопорядку» [7]. Вони також наполягають на тому, що «національна безпека не може використовуватися як привід для встановлення нечітких або свавільних обмежень і може використовуватися лише за наявності відповідних гарантій та ефективних засобів захисту від зловживань» [31].

По-друге, Комітет з прав людини вимагає, щоб держава, яка прагне обмежити свободу вираження поглядів в інтересах національної безпеки, «повинна продемонструвати на конкретній та індивідуальній основі точний характер загрози, а також необхідність і пропорційність конкретних дій». , зв'язок між виразом і загрозою» [30].

По-третє, Комітет з прав людини попереджає про ризики порушення національної безпеки: «Параграф 3 часто несумісний з обмеженням свободи журналістів та інших осіб, які прагнуть реалізувати свою свободу вираження поглядів. Держави-учасниці повинні визнавати та поважати елемент права на свободу вираження поглядів, який включає обмежені журналістські привілеї не розкривати джерела інформації [параграф. Чотири. П'ять].

Відповідно до Сіракузьких принципів, юридичне обмеження має повністю відповідати тесту з трьох частин, а перше обмеження має бути «встановленим законом».

Важливою гарантією верховенства права є вимога про обмеження свободи інформації та вираження поглядів, які «встановлені законом». Він включає формальну вимогу законності, тобто наявність правової підстави для обмежень. Він також містить основні вимоги. Обмеження щодо здійснення прав людини не допускаються, якщо це не передбачено національними законами загального застосування, що відповідають Пакту та діють на момент застосування обмежень. Закони, які обмежують реалізацію прав людини, не повинні бути свавільними або необґрунтованими. Правові норми, що обмежують здійснення прав людини, мають бути зрозумілими та доступними для всіх. Закон має передбачати відповідні гарантії та ефективні засоби правового захисту проти незаконних або зловживаючих обмежень прав людини.[24]

В Загальному коментарі 34 Комітет з прав людини переглянуто практику та звіти спеціальних доповідачів на сьогоднішній день та детально розробив усі елементи тесту з трьох частин.

По-перше, обмеження повинно бути передбачено законом. Це передбачає наступне:

- Обмеження повинно мати основу в письмовому законодавстві. Це може включати закони депутатських привілеїв [20] та закони про зневагу до суду [18]. Однак воно не включає традиційне, релігійне чи інше звичаєве право.

Закон повинен бути чітко і точно сформульований, щоб дати змогу особі регулювати свою поведінку відповідно до наступних вимог [19].

- Закон повинен бути доступним для громадськості.
- Він не може надавати уряду (сюди входять правителі будь-якого типу та парламенти) «безперешкодний розсуд» [19].
- Він повинен бути сумісним з усіма положеннями МПГПП;
- Він не може порушувати положення про недискримінацію;
- Він не може передбачати покарання, несумісні з МПГПП, наприклад тілесні покарання.

Комітет з прав людини зазначив:

Для цілей параграфа 3 норма, яка характеризується як «закон», має бути сформульована з достатньою точністю, щоб дозволити особі відповідно регулювати свою поведінку, і має бути доступною для громадськості. Закон не може надавати необмежений розсуд щодо обмеження свободи вираження поглядів тих, кому доручено його застосування. Закони повинні надавати достатні вказівки для тих, хто відповідає за їх застосування, щоб вони могли визначити, які типи висловлювання належним чином обмежені, а які ні [параграф 25].

По-четверте, Комітет з прав людини розглядає, наскільки тероризм і боротьба з тероризмом можуть бути законними підставами для обмеження свободи вираження поглядів. Він зробив висновок, що:

Такі злочини, як «сприяння тероризму» та «екстремістська діяльність», а також злочини «вихваляння», «прославляння» або «виправдання» тероризму, повинні бути чітко визначені, щоб гарантувати, що вони не призводять до неправомірного або непропорційного втручання у свободу самовираження. Також слід уникати надмірних обмежень доступу до інформації. ЗМІ відіграють ключову роль в інформуванні громадськості про терористичні акти, і їх можливості діяти не повинні бути надмірно обмежені. У цьому сенсі журналістів не слід штрафувати за здійснення законної діяльності [п. 46]».

Наступна вимога – обмеження, «необхідне в демократичному суспільстві».

Фраза «необхідна в демократичному суспільстві» є, мабуть, однією з найважливіших статей у всій Конвенції, оскільки, в принципі, вона надає судовій владі якнайширший можливий розсуд виправдати або засудити втручання в права, які держави прагнуть виправдати, або більш законні цілі.

Одне з ключових завдань Суду та Комісії, і одне з найскладніших, — перевірити надійність такого захисту, щоб переконатися, що він відповідає реальним інтересам демократії, а не лише політичній доцільності її маскуванню. Щоб допомогти їх звільненню, Суд і Комісія розробили систему тлумачення, яка стала загально визнаною, зокрема у справах Handyside [параграф. 48], Срібло (n). 97] та Лінгенс [с. 37], що складається з трьох основних елементів: природи демократичної потреби, тягаря доказування, пропорційності та системи оцінки. Однак наслідки кожного з цих елементів залишаються незрозумілими, і, за деякими помітними винятками, судова влада неохоче надає додаткові роз'яснення.

Суд визнав, що прикметник «необхідний» знаходиться між «незамінним» і такими виразами, як «дозволений», «звичайний», «корисний», «розумний» чи

«бажаний» [53, с. 90], і зрозуміло, що лише зручності недостатньо. Втручання має бути виправдано «невідкладною соціальною потребою», пов'язаною з однією чи кількома законними цілями [40, п. 71]. При визначенні наявності такої потреби слід звернути увагу на конкретні факти справи та обставини, що склалися в країні на той момент [34, п. 31]. Дії держави також мають ґрунтуватися на «прийнятній оцінці відповідних фактів» [39, п. 31].

Комісія та Суд зробили певну спробу визначити основні характеристики демократичного суспільства. Свобода вираження поглядів завжди розглядається як одна з її «основних основ», тому необхідно узгодити законні цілі, викладені в пункті 2 статті 10. Судова влада також має визначити не лише те, що держава діяла розумно, розважливо та добре. віри, але й те, що обмеження є пропорційним і виправданим відповідними та достатніми причинами [56]. Також особливо згадали про «плюралізм, толерантність і щедрість» [36] та право на справедливий суд [23], і було виявлено, що «демократія не означає просто, що думки більшості повинні завжди переважати над думками відпочинок [58].

Повинен бути досягнутий баланс, який гарантує справедливе і правильне ставлення до меншин і запобігає будь-якому зловживанню домінуючим становищем. Але крім цього, було мало спроб визначити потреби демократії. Натомість судова влада вирішила зосередитися на необхідності певної стриманості в контексті ймовірного втручання. Це зрозуміло, оскільки Конвенція передбачає, що втручання у відповідне законодавство допускається лише в тому випадку, якщо це необхідно для досягнення певних заявлених законних цілей [58]. Однак, враховуючи їх життєво важливу роль у розвитку європейської культури прав людини, було б нерозумно очікувати, що Суд і Комісія поступово створять глибшу та всеохопнішу теорію «демократичних потреб», ніж вони робили досі.

Наступна умова обмеження — дотримання «принципу пропорційності» та «законної мети».

Комітет з прав людини чітко зазначив, що вимога пункту 3 статті 19 про те, що захід, що обмежує свободу інформації та вираження поглядів, є «необхідним», накладає значний тягар на органи державної влади. У ньому зазначалося, що це означає вимогу про те, що будь-який «обмежувальний захід повинен відповідати принципу пропорційності»: він повинен бути достатнім для виконання своєї захисної функції; вони повинні бути «найменш нав'язливою мірою» серед тих, що можуть виконувати свою захисну функцію; вони повинні бути пропорційними інтересам, що захищаються. Принцип пропорційності має відповідати не лише закону, що встановлює обмеження, а й рішенням адміністративних та судових органів при застосуванні закону.

Принцип пропорційності також повинен враховувати спірну форму вираження, а також засоби її поширення. Наприклад, значення Пакту щодо незахищеного висловлювання особливо велике в контексті публічних дебатів у демократичному суспільстві про суспільно-політичних діячів [30, п. 34].

«Значний вплив на громадський порядок [41]». Принцип пропорційності вимагає, щоб держави не виходили за межі того, що необхідно для досягнення відповідної мети, щоб збалансувати відповідні інтереси окремих осіб [42, п. 43].

«Якщо права особи порушуються внаслідок зловживання чи зловживання повноваженнями щодо національної безпеки чи боротьби з тероризмом, особа повинна мати доступ до ефективного засобу правового захисту, який може включати компенсацію за заподіяну шкоду. Цей підхід узгоджується зі ст. 2 (3) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, в якому зазначено, що особа має право на ефективний засіб правового захисту, якщо її права людини порушуються [26]».

- Таким чином, свобода вираження поглядів може і повинна бути обмежена, коли є потреба захистити права та репутацію інших осіб, захистити національну

безпеку; громадський порядок; суспільна мораль; громадського здоров'я, але юридичні обмеження вимагають дотримання правового стандарту, викладеного в Сіракузьких принципах, коментарі загального порядку 34 до статті 19 Міжнародного пакту про громадянські права, регіональних конвенціях і рішеннях Комітету з прав людини та регіональних судів.

- Правовий стандарт обмеження свободи вираження поглядів був суттєво доповнений Сіракузькими принципами, Загальним коментарем 34 Пакту про громадянські та політичні права та юриспруденцією універсальних та регіональних судів, і наразі він включає:

- наявність чіткого формального законодавства, яке обмежує цю свободу та дозволяє передбачити правові наслідки їхніх дій,

- необхідність цього обмеження для демократичного суспільства, найважливішим завданням судової влади тут є перевірити надійність такого захисту, щоб переконатися, що він відповідає реальним інтересам демократії, а не лише політичній доцільності маскування, і

- втручання має відповідати поставленій цілі, а також дотримання принципу пропорційності та співвідношення між вироком і вчиненим діянням.

- Тому на основі Міжнародного пакту про громадянські та політичні права суди з прав людини та договірні органи розробили тест, щоб визначити, чи є захід, який обмежує неабсолютне право, включаючи законність, пропорційність та необхідність, законним. Так само одним із найважливіших міжнародно-правових інструментів, які використовуються для обмеження свободи вираження поглядів, є Сіракузькі принципи тлумачення обмежень і винятків із положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Які мають на меті розширити тлумачення тих питань, які недостатньо або зовсім не висвітлені в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права.

2.2 Обмеження прав і свобод людини й громадянина на регіональному рівні.

На регіональному рівні також є кілька важливих інструментів:

- Африка: Африканська хартія прав людини та народів [12];
- Америки: Американська конвенція про права людини Американська конвенція [13] та Додатковий протокол до Американської конвенції про права людини у сфері соціальних, культурних та економічних прав [11];
- Європа: Європейська конвенція про права людини [25];
- Близький Схід та Північна Африка: Арабська хартія прав людини [52].
- Південно-Східна Азія: Декларація прав людини Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) [15].

Стаття 9 Африканської хартії прав людини і прав людини говорить, що кожен має право на інформацію. А також кожна особа має право висловлювати та поширювати свою думку в межах закону [12, ст. 9].

Резолюція 169 про скасування закону про наклеп в Африці Африканською комісією з прав людини і прав людини від 24 листопада 2010 року підкреслює, що кримінальні закони про наклеп є серйозним втручанням у свободу вираження поглядів і перешкоджають ролі ЗМІ як сторожа, заважаючи журналістам. . і ЗМІ сумлінно виконують свою професію без страху.

Ця резолюція підтримує дії держав-учасниць Африканської хартії, які не скасували або повністю скасували закони про наклеп і дифамацію, закликає держави-учасниці скасувати кримінальні закони про наклеп або наклеп, які перешкоджають свободі вираження поглядів, і поважати положення про свободу вираження поглядів у Африканська хартія, Декларація та інші регіональні та міжнародні документи; Резолюція також закликає держави-учасниці утримуватися від введення загальних обмежень, які порушують право на свободу вираження поглядів.[44]

Резолюція 169 встановлює, що право на свободу вираження поглядів неодноразово визнається основоположною цінністю демократичного суспільства і заслуговує на максимальний захист. Він служить наступним основним цілям:

- допомогти людям досягти самореалізації;
- сприяння розкриттю істини;
- сприяння політичній та соціальній участі;
- посилення спроможності осіб брати участь у прийнятті рішень;
- надання механізму, за допомогою якого можна встановити розумний баланс між стабільністю та змінами [44].

Принцип III Декларації про принципи свободи вираження поглядів в Африці передбачає, що свобода вираження поглядів зобов'язує владу вживати позитивних заходів для сприяння різноманітності, включаючи, серед іншого, ідеї для громадськості, а також множинний доступ до засобів масової інформації. та інші засоби комунікації, включаючи вразливі або маргіналізовані групи, такі як жінки, діти та біженці, а також мовні та культурні групи, а також сприяння використанню місцевих мов у державних справах, включаючи суди [10].

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод підкреслює, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу думати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї без втручання з боку державної влади та незалежно від кордонів. Проте стаття 9 не перешкоджає державам вимагати ліцензії від телерадіо-, телевізійних або кінокомпаній. Здійснення цих свобод, оскільки вони передбачають обов'язки та відповідальність, може підлягати формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, встановленим законом і необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадської

безпеки для запобігання безладу чи злочину, для захисту здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, або для підтримки авторитету та неупередженості судової влади [25, ст. 10].

Обов'язковість і нормативність інструкцій щодо можливості відступу вперше отримано в документі знову на регіональному рівні. Це була Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. У світових документах обмеження прав людини були юридично закріплені лише в 1966 р. у Міжнародних пактах про права – Пакті про громадянські та політичні права та Пакті про економічні права, соціальні та культурні права [4, с. двадцять].

Як зазначає Європейський суд з прав людини: «Свобода вираження поглядів підлягає низці винятків, які, однак, повинні тлумачитися вузько, а необхідність будь-яких обмежень має бути переконливо встановлена [2]».

Паризька хартія для нової Європи 1990 року, прийнята Рада з безпеки і співробітництва в Європі, підкреслює необхідність «боротися з усіма формами расової та етнічної ненависті, антисемітизмом, ксенофобією та дискримінацією будь-якої особи, а також переслідуванням за релігійні та релігійні мотиви». ідеологічні мотиви [6].» У виступах міжнародних організацій та конференцій останніх років використовувалася схожа мова.

У свою чергу, Європейський суд з прав людини розробив доктрину «межі розсуду», яка надає національним органам широкі «дискреційні можливості» у введенні обмежень прав завдяки більш чіткому розумінню суспільної моралі цих органів влади та інших складних питань процесів. Ця доктрина поширилася по всьому світу.

Після Другої світової війни право на обмеження прав людини вперше було проголошено в регіональному документі, Американській декларації прав і

відповідальності від 2 травня 1948 року, яка встановлювала право обмежувати права всіх, безпеку, добробут кожного. і демократія. .XXVIII) [5].

Американська конвенція з прав людини регулює свободу вираження поглядів та її обмеження у статті 13, яка встановлює, що здійснення свободи вираження поглядів не підлягає попередньому цензурі, але підлягає додатковій відповідальності, прямо встановленої законом у міру, необхідному для забезпечення: повага до прав або репутації інших осіб; захист національної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моралі. Право висловлювати свою думку не може бути обмежене засобами чи непрямими засобами, такими як зловживання державним або приватним контролем над газетами, частотами передачі або обладнанням, що використовується для поширення інформації, або будь-якими іншими засобами, спрямованими на перешкоджання комунікації та поширенню ідей та думки. . [13, с. тринадцять]".

Американська конвенція з прав людини підтверджує право кожної людини на її честь і гідність, має на меті захистити «репутацію інших» і санкціонує поширення національної, расової чи релігійної ворожнечі, яка спонукає до незаконного насильства з будь-якої причини, включаючи ці раси. , колір шкіри, релігія, мова чи національне походження". Декларація про нетерпимість і дискримінацію на основі релігії або віри 1981 року стосується "відповідних заходів для боротьби з нетерпимістю на основі релігії або переконань".

Відповідно до Американської конвенції про права людини, реалізація права на свободу вираження поглядів може бути обмежена в дуже виключних ситуаціях. Тим не менш, свобода вираження поглядів може суперечити іншим правам і свободам, що захищаються системою, і коли виникають такі конфлікти, Міжамериканський суд з прав людини повинен досягти рівноваги, щоб встановити переважання одного права над іншим.

Для Азії не існує регіонального органу з прав людини. Проте десять країн з Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) офіційно заснували

Міжурядову комісію АСЕАН з прав людини 23 жовтня 2009 року під час 15-го саміту АСЕАН. Група також прийняла Декларацію прав людини, яка у своїй статті 23 гарантує свободу вираження поглядів і декларує право кожного на свободу думок і їх вираження, включаючи свободу безперешкодно дотримуватись своїх думок і шукати, отримувати та поширювати інформацію, незалежно від того, чи усно, письмово чи інакше як ще вибрати цю людину [15].

Отже, на регіональному рівні є такі важливі міжнародно-правові документи, які захищають свободу вираження поглядів:

- Африка: Африканська хартія прав людини та народів;
- Америки: Американська конвенція про права людини Американська конвенція та Додатковий протокол до Американської конвенції про права людини у сфері соціальних, культурних та економічних прав;
- Європа: Європейська конвенція про права людини;
- Близький Схід та Північна Африка: Арабська хартія прав людини;
- Південно-Східна Азія: Декларація прав людини Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Таким чином, вищеперераховані документи прямо гарантують захист прав і свобод людини і громадянина, а також підстави обмеження таких прав на регіональному рівні, незважаючи на те що певні регіони навіть не мають постійного органу з прав людини, адже джерела є загальними нормативно-обов'язковими актами, на основі яких здійснюється правосуддя з питань захисту та обмеження прав і свобод людини та громадянина.

2.3. Особливості механізму правового регулювання обмеження прав і свобод людини й громадянина в Україні.

Загальновизнані принципи та норми, які також закріплюють права людини та основні свободи, мають як пряму мету забезпечити, щоб кожна держава, як суверенний член міжнародного співтовариства, суворо

дотримувалася своїх зобов'язань щодо схвалення та визнання, впровадження, гарантування та повністю захищати основні права людини. права людини, засновані на принципах рівності, неприпустимості суперечності самій природі цих прав тощо. Проблему узгодження соціально значущих інтересів громадян і влади неможливо вирішити без досягнення балансу інтересів особи, громадянського суспільства та держави.

Такий баланс досягається шляхом встановлення деяких розумних обмежень влади держави над громадянином, а також прав і свобод особи. У зв'язку з цим виникає законне і принципове запитання: що означає «розумні» (або, як їх зараз називають, «пропорційні») обмеження, і наскільки влада має право обмежувати права громадян? Його актуальність на сучасному етапі значно зросла з наступних причин.

Перш за все, Конституція України (статті 33-35, 42, 63) встановлює законодавчі обмеження щодо здійснення прав і свобод, таких як свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право виїзду з території України, право свобода думки і вираження, вільне вираження своїх думок і переконань, право на свободу думки і віросповідання, право на підприємницьку діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, право засуджених.

Крім того, Конституція передбачає декілька підстав для обмеження різних категорій прав: «...в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку запобігати заворушенням чи злочинам, охороняти здоров'я населення, захистити репутацію чи права інших осіб, не допускати розголошення інформації, отриманої конфіденційно, або підтримувати авторитет і неупередженість правосуддя» (ч. 3 ст. 34); «... в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я та моралі населення або захисту прав і свобод інших осіб» (ч. 2 ст. 35); або, взагалі, причини не вказуються – «...крім обмежень, встановлених законом» (ч. 1 ст. 33).

Конституція України (ст. 64) передбачає можливість обмеження прав і свобод людини і громадянина «...в умовах воєнного чи надзвичайного стану», але зі суттєвими застереженнями щодо прав і свобод, які не підлягають обмеженню (Всього 18 позицій).

Крім того, у ст. Статтею 23 Конституції закріплено традиційне положення вітчизняної та світової правової системи, яке належить до засад правового статусу особи, згідно з яким «Кожен має право на вільний розвиток своєї особистості, не порушуючи прав і свобод людини». свободи інших". Причини та цілі обмежень прав і свобод громадян, а також межі реалізації таких прав і свобод. Однак ці висновки потребують конкретизації та більш наукового розуміння, тим більше, що в ст. За 15 років з моменту прийняття Конституції експерти не змогли дійти єдиного тлумачення її змісту. Немає навіть загальної точки зору щодо того, які права і свободи можна віднести до так званих абсолютних, тобто. , тих, кого не можна обмежувати ні за яких обставин.

Типовий приклад: передбачено ч. 2 ст. 64 Конституції України перелік прав і свобод, на які не поширюються обмеження при введенні воєнного або надзвичайного стану, відрізняється від того, що міститься в п. 1 і 2 ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [4]. Український перелік значно ширший (18 проти 7), до абсолютних прав також входять: право на житло (ст. 47); право на шлюб (ст. 51); рівні права дитини (стаття 52); судовий захист прав і свобод (стаття 55) та інші гарантійні норми. Деякі експерти пропонують виключити ці додаткові права з Конституції. Натомість більшість юристів, яких ми також підтримуємо, виступають за збереження цього переліку без змін, виходячи з конституційних принципів, як невичерпності конституційно закріплених прав і свобод людини і громадянина, так і неприпустимості його скасування та скорочення існуючого. зміст і обсяг. (Стаття 22).

По-друге, зростання міжнародного тероризму змушує світову спільноту та національну владу вживати адекватних заходів для боротьби з ним, що певною мірою пов'язано з обмеженням прав і свобод громадян. Сьогодні світ стоїть перед дилемою: гарантувати безпеку держав і прав людини на основі дотримання Статуту Організації Об'єднаних Націй або боротися з тероризмом та іншими порушеннями прав людини шляхом односторонніх дій із силовими збройними силами та подальшого обмеження основні права людини. і свободи.

Згідно з Патріотичним актом США, прийнятим після подій 11 вересня 2001 року, країна обрала інший шлях: документ передбачає можливість обмеження низки прав і свобод, наприклад розширення повноважень розвідки на шпигунство та запис телефонних розмов, контроль електронної пошти, доступ до банківських рахунків, збільшення терміну утримання під вартою іноземців, підозрюваних у тероризмі, без пред'явлення звинувачень тощо. Підхід до проблеми обмеження прав і свобод сьогодні змінюється не лише в США, а й у світовому співтоваристві. Ця тенденція є досить суттєвою, оскільки тривалий час у суспільстві панували зовсім інші настрої.

По-третє, аналізуючи таке невідчужуване право людини, як і право на громадянство, міжнародно-правові акти з цього питання, зокрема Європейська конвенція про громадянство, разом із загальними принципами, а саме вимогами до держав-учасниць цієї конвенції, встановлюють положення відповідно до які самі держави мають право встановлювати вимоги та правила для прийняття до свого громадянства осіб - громадян інших держав та осіб без громадянства [2]. Це може бути сприйнято окремими особами (заявниками на громадянство) як обмеження або навіть порушення їхніх прав за міжнародним правом.

Критерії трикутника законності обмеження прав людини можна застосувати до обмеження свободи вираження поглядів у нашій країні до

суперечливого Закону України «Про захист суспільної моралі» [6]. Положення цього Закону мають на меті встановити засоби захисту суспільства від поширення інформації, яка може негативно вплинути на суспільну мораль. До таких засобів відноситься заборона розповсюдження порнографічної, еротичної, військової пропаганди, насильства, наркотиків, алкоголізму тощо. Нормативний акт зумовлений подібними характеристиками та єдністю призначення моральних норм і правових норм, оскільки перші є таким же важливим соціальним регулятором, як і другі, моральні норми є основою правових норм і є ключовим елементом норми права. В Україні закріплено принцип ідеологічної різноманітності та свободи інформації, що є гарантією свободи вираження поглядів. Однак його головне завдання – гарантувати невторчання держави в інформаційну сферу.

А положення цього Закону прямо наголошують на необхідності вторчання в регулювання інформаційної сфери для захисту моралі. Інша суперечність стосується неможливості визначення терміну «громадська мораль». Це досить туманне поняття, яке може якимось чином надати владі повноваження обмежувати певну інформацію, що так чи інакше запроваджує цензуру, яка офіційно заборонена. Крім того, складність у визначенні необхідності впливає з практики Європейського суду, що дещо суперечить положенням ч. 2 ст. 10 Конвенції.

Наприклад, у частині 40 справи «Українська прес-група проти України» (Заява № 72713/01) [7] Суд наголошує, що право вільно передавати інформацію поширюється не лише на інформацію, отриману сприятливо, а й на таку, яка є шокуючі або тривожні. Це вимоги плюралізму та лібералізму, без яких не буває демократичного суспільства. Тобто, з одного боку, ч. 2 ст. 10 Конвенції встановлює можливість обмеження свободи вираження поглядів для захисту суспільної моралі, з іншого боку, передбачає можливість поширення скандальної інформації, яка може певним чином

суперечити моралі. Тому зробити остаточний висновок про необхідність цього Закону в тому вигляді, в якому він існує, неможливо. Проте слід зазначити, що застосування обмежувального механізму в кожному конкретному випадку дозволить запобігти незаконним порушенням прав людини у разі суперечностей між Законом України «Про захист суспільної моралі» та нормами, що регулюють ідеологічне різноманіття та свободу інформації. в нашій країні.

Прикладом застосування трикутника законності Європейським судом є справа «CASE OF HANDYSIDE v. ОБ'ЄДНАНЕ КОРОЛІВСТВО» від 7 грудня 1976 року.

Таким чином, у розділі, як приклад, було виокремлено підстави обмеження права на свободу вираження поглядів (ст.19 МПГПП). Ми бачимо, що існує вичерпний перелік підстав, але наразі все ще існує потреба вдосконалення та детальної праці з термінологією, задля забезпечення прозорого та справедливого судочинства.

Так само одним із найважливіших міжнародно-правових інструментів, які використовуються для обмеження свободи вираження поглядів, є Сіракузькі принципи тлумачення обмежень та винятків із положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Які мають на меті розширити тлумачення тих питань, які недостатньо чи зовсім не висвітлені в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, що ще раз підкреслює необхідність єдиного та консолідованого нормативного акту щодо обмеження прав і свобод людини та громадянина.

Ми також розглянули основні джерела, що регулюють питання обмеження прав людини і громадянина на регіональному рівні, а також визначили, що джерела носять обов'язковий характер навіть за відсутності єдиного органу з питань прав і свобод людини і громадянина в окремих регіонах, навіть у такому випадку судочинство діє на підставі цих джерел і

не може бути обмежене в своїх повноваженнях.

В Україні ж питання обмеження прав і свобод людини і громадянина також посідає особливе місце у розвитку національного права, адже базується не тільки на Конституції України, але й використовує практику ЄСПЛ. Конституція України встановлює законодавчі обмеження щодо здійснення таких прав і свобод, як свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право на виїзд з території України, право на свободу думки і вираження поглядів, свободу вираження поглядів, право на свободу думки та релігії, за підприємницьку діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, права засудженого.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИКА МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ ТА ПРОБЛЕМИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН

3.1. Практика міжнародних судових установ в обмеженні прав і свобод людей.

Механізм обмеження прав і свобод найкраще розроблений у сфері обмеження свободи вираження поглядів. І найкраще це зробити в Європейському суді з прав людини.

Суд вперше розглянув справу за статтею 10 ЄКПЛ у 1962 році під час справи Де Беккера [], яка стосувалася довічної заборони заявнику працювати журналістом або письменником у Бельгії. У результаті позитивних змін у бельгійському законодавстві, внесених заявником у 1961 році, Суд визнав справу неприйнятною для подальшого розгляду та вилучив її з реєстру. Відтоді ЄСПЛ створив низку прецедентів для застосування статті 10 ЄКПЛ.

Право на свободу вираження поглядів було визнано наріжним каменем демократії і тому має отримувати особливий захист. ЄСПЛ висловив своє ставлення до свободи вираження поглядів так: «Свобода вираження поглядів є одним із стовпів демократичного суспільства і є основною умовою, яка служить прогресу та самореалізації кожної особистості.

Без шкоди для положень пункту 2 статті 10, воно поширюється не лише на «інформацію» чи «ідеї», які вітаються або вважаються образливими чи нейтральними, але також і на ті, що ображають, шокують або турбують. Таким чином, гарантії статті 10 ЄКПЛ поширюються не лише на «правдиву» інформацію, тобто засновану на фактах.

У 2012 році у справі *Yildirim v. Туреччини*, Суд розглянув, чи була законна мета втручання у право заявника на свободу вираження поглядів, встановлена

законом, була необхідною та необхідною в демократичному суспільстві, як це визначено в статті 10 2 ЄКПЛ.

У цій справі Суд, оцінюючи незаконність заходів, вжитих турецькою владою, дійшов висновку, що обтяжуючою обставиною є той факт, що Інтернет став одним з основних засобів реалізації права на свободу вираження поглядів. Суд не сумнівався в наявності законних підстав для обмеження цього сайту згідно з турецьким законодавством, але встановив, що обмеження не відповідають принципу пропорційності, оскільки вони вплинули на свободу вираження поглядів третіх сторін і тому не можуть бути вважається доцільним для досягнення законної мети. Через важливу роль свободи вираження поглядів у демократичному суспільстві можливі обмеження слід тлумачити суворо. Згідно з юриспруденцією Суду, втручання необхідне в демократичному суспільстві лише в тому випадку, якщо воно відповідає «нагальній суспільній потребі». Суд вважає, що він відповідає за аналіз заходів, уже вжитих у всій справі, а також «визначення пропорційності втручання до переслідуваних законних цілей» та встановлення того, чи були причини, наведені національними органами для виправдання такого втручання, « адекватним і достатнім». [57]».

Залежно від контексту, думка Суду може відрізнятися: *Stol v. Швейцарія* прямо заявила: «де існує загроза свободі преси, державні органи мають лише вузьке поле розсуду, щоб встановити наявність нагальної суспільної потреби». У справі *Pion v. У Франції* Суд дотримувався своєї стандартної практики: коли йдеться про суспільні інтереси (у даному випадку про серйозну хворобу глави держави), французька влада має вузьке поле розсуду при вирішенні «нагальних суспільних потреб».

На цій підставі Суд погодився з первинним рішенням органів державної влади: заборонити видання книги під назвою «Велика таємниця». Але коли заборону було продовжено, Страсбурзький суд більше не розглядав це як

невідкладну суспільну потребу і тому вважав продовження заборони непропорційним втручанням. Той факт, що електронна версія книги стала доступною в Інтернеті та стала предметом серйозних дебатів у ЗМІ, щодо яких французька влада більше не могла подавати до суду, означав, що медична конфіденційність більше не може бути головним аргументом. .

Межі державного розсуду загалом залежать від контексту, який можна оцінити по-різному, що можна простежити у випадку швейцарського руху раелітів проти Швейцарії. Оскільки використання Інтернету може призвести до появи нових факторів, Суд повинен враховувати контекст і, зокрема, такі фактори, як злочинці, аудиторія та жертви, а також зміст і контекст того, що було сказано. Тому від контексту залежить, чи вплине на рішення Суду публікація в Інтернеті (на відміну від публікації того ж вмісту офлайн). Оцінюючи наявність нагальної суспільної потреби, що змушує обмежитися певними заявами, судді Страсбурга продовжують застосовувати різні стандарти «необхідності» для онлайн- та офлайн-справ. Особливе значення має захист прав неповнолітніх або молоді як вразливих категорій аудиторії. Тому в цифрову епоху свобода вираження поглядів повинна враховувати, поряд із контентом, новий контекст публікації в Інтернеті.

Людина, яка висловила свої погляди, а не факти, не зобов'язана доводити їхню істину Торгейр Торгейрсон с. Ісландія. Для цього потрібен плюралізм, толерантність або відкритість, без яких не існує демократичного суспільства. *Handyside v. Великобританія* [53].

Слід також зазначити, що термін «вираз» охоплює не тільки висловлювання думок за допомогою слів, а й стосується малюнків, зображень, дій, що виконуються з наміром висловити позицію чи подати інформацію. Так само засоби для вираження точок зору не обмежуються мовленням. До них належать друковані ЗМІ, телебачення та радіо, п'єси, фільми, електронні

системи та реклама. Таким чином, стаття 10 Конвенції захищає не лише вираження думок, а й засоби їх відтворення, передачі та поширення.

Свобода вираження поглядів, як зазначено у статті 10 Конвенції, має численні винятки, які, однак, слід тлумачити у світлі обмежень, а необхідність будь-яких обмежень має бути повністю підтверджена. Тому ці обмеження є законними лише в тому випадку, якщо вони відповідають трьом суворим вимогам. По-перше, державне втручання має відбуватися легально. Основна ідея цього полягає, насамперед, у уникненні свавільного та незаконного втручання у здійснення свободи вираження поглядів.

Щоб уникнути свавільних законів, на думку ЄСПЛ, мають бути виконані такі основні вимоги: - закон має бути доступним для громадськості, щоб громадянин знав, що за певних обставин цей закон застосовується; - норма не є нормою права, доки вона не буде сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадяни могли регулювати свою поведінку і, у разі кваліфікованої поради, розумно передбачати наслідки певної дії, як це було у *Sandy Times v. UK Sunday Times* проти Великобританії [53]. По-друге, таке втручання має переслідувати законну мету. Перелік цих цілей у частині 2 статті 10 ЄКПЛ є виключним у тому сенсі, що жодна інша ціль не вважається законною підставою для обмеження свободи вираження поглядів.

Європейський суд постійно постановляв, що обмеження свободи вираження поглядів, викладені у частині 2 статті 10, «мають тлумачитися вузько, а необхідність будь-якого обмеження має бути переконливо продемонстрована». *Observer and Guardian v. Об'єднане Королівство*.

Відповідно до тексту Конвенції, пункт 2 статті 10 було розглянуто більш повно у справі *Gaskin v. Сполучене Королівство* [], коли це тлумачилося як «захист прав і свобод інших», за винятком статті 8. Заявник просив отримати доступ до офіційної інформації, зібраної про нього, коли він перебував під

опікою свого дитинства та юності, стверджуючи, що це може пролити світло на серйозні психологічні проблеми, які він відчув у зрілому віці.

Жодних звинувачень у тому, що дані використовувалися на шкоду його інтересам, не було, і єдина проблема полягала в тому, що йому законно було відмовлено у доступі до них. Уряд Великобританії виступив проти публікації, стверджуючи, що це порушить конфіденційність тих, хто збирав інформацію, і деякі, але не всі, заперечують проти цього оголошення.

Як і в інших справах, Суд чітко відхилив можливість викладення загальних принципів, які регулюють у цій справі права доступу до даних та особистої інформації. Заявник скаржився не на те, що держава порушила його право на повагу до його приватного та сімейного життя, а на те, що результатом не було розкриття запитуваної інформації.

Таким чином, вимога розкриття такої інформації накладає на державу позитивні зобов'язання, тоді як ті, що випливають із статті 8, були негативними. Суд постановив, що держави мають оцінку позитивних зобов'язань, що випливають з Конвенції, і що питання до Страсбурзьких інституцій, які визначають, чи правильно було виконано це рішення, повинні вирішити, чи було досягнуто справедливого балансу між суперечливими інтересами, включаючи посилення для законних цілей, перелічених у статті 8 § 2, на цілісний запис вашої особистої історії.

Суд постановив, що така система, як Сполучене Королівство, яка обумовлювала доступ до таких записів згодою учасника, може бути виправданою відповідно до статті 8. Однак, якщо учасник недоступний або помилково відмовлено, це має надаватися агентством, і оскільки у заявника не було такої процедури, була порушена стаття 8. Стаття 8 гарантує кожному право на повагу до його приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється відповідно до закону і є

необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту, щоб уникнути заворушень . . . або злочинів, для охорони здоров'я чи моралі чи для захисту прав і свобод інших осіб [25, ст. 8].

Стосовно статті 10 Суд повторив думку, висловлену у справі Ліндер проти Австрія, що, хоча свобода інформації забороняє уряду забороняти особам отримувати її від тих, хто бажає її надати, це не означає, що держава має спільну мету. характер зобов'язання надавати інформацію відповідного роду тим, хто цього бажає.

Щодо справи Гаскіна можна зробити два коментарі. По-перше, особливо прикро в той час, коли інформаційні технології набувають все більшого поширення, що Суд наполегливо відмовлявся розглядати загальні інструкції, що регулюють доступ до інформації та персональних даних, і, зокрема, причини, чому Ви можете відмовити з метою захисту конфіденційності.

По-друге, прийняття критерію «збалансованості», а не «пріоритету прав», дає додаткові докази того, як Суд вибирає між двома альтернативами.

Також варто звернути увагу на позицію ЄСПЛ у випадках, коли свобода вираження поглядів порушує гарантоване статтею 9 ЄКПЛ право іншої особи на вільне сповідання релігії. Як зазначив ЄСПЛ у справі Kokkinakis v. Греція: «Свобода думки, совісті та релігії, яка захищається статтею 9 Конвенції, є однією з основ демократичного суспільства у значенні цієї Конвенції».

Саме в релігійному вимірі одним із життєво важливих елементів самоідентифікації віруючих є їхнє уявлення про життя». Ті, хто відкрито висловлюють свою релігійну віру, незалежно від того, чи належать вони до релігійної більшості чи меншості, не мають жодних підстав очікувати, що вони залишаться некритичними. Вони повинні бути терпимими і визнавати, що інші заперечують їхні релігійні переконання і навіть поширюють вчення, вороже їх вірі. У рішенні у справі Коккінакіса ЄСПЛ також підтвердив, що держава може

законно вважати необхідними заходи, вжиті для певних форм поведінки, включаючи поширення інформації та ідей, які несумісні з повагою до свободи думки, совісті та релігії інших.

Є вагомими підстави вважати, що релігійні настрої віруючих, які гарантуються статтею 9 ЄКПЛ, можуть бути ображені провокаційними зображеннями релігійних об'єктів. Такі образи можна розглядати як свідоме порушення духу толерантності, що є ознакою демократичного суспільства. Обмеження, введені для захисту авторитету та неупередженості судової влади.

Пункт 2 статті 10 встановлює, що свобода вираження поглядів може бути обмежена з метою збереження авторитету та неупередженості правосуддя. Ці підстави для обмеження свободи вираження поглядів випливають із системи загального права, зокрема її інституту неповаги до суду, що покликаний запобігти порушенням повноважень суду та інших прав сторін у судовому процесі.

Слід зазначити, що представники ЗМІ можуть бути притягнені до відповідальності за критику судової влади, якщо їх критика є фактично необґрунтованою. Наприклад, *Barford c. Данії*, в якій ЄСПЛ не встановив порушення статті 10 ЄКПЛ, оскільки журналіст без доказів поставив під сумнів компетентність і повноваження двох присяжних, «що, ймовірно, негативно вплине на їхню суспільну репутацію». Сама репутація судової влади є дуже важливим аспектом, який виправдовує втручання у свободу вираження поглядів. Згідно з ЄСПЛ, суди є гарантами справедливості, і їхня роль є ключовою для верховенства права. Тому вони повинні користуватися довірою суспільства, а отже, бути захищеними від необґрунтованих нападів, тим більше, що судді зобов'язані бути стриманими, що заважає їм реагувати на критику.

Національна безпека визнається майже в кожній країні світу як законна причина для обмеження свободи вираження поглядів. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Nadjianastassiou v. Значна Греція*: Офіцер був

засуджений за розголошення інформації, яка становила військову таємницю, яка могла завдати значної шкоди національній безпеці. ЄСПЛ визнав, що хоча засудження було втручанням у свободу вираження поглядів офіцера, втручання було виправданим відповідно до пункту 2 статті 10 ЄКПЛ. Слід також зазначити, що існує чітка тенденція до обмеження свободи вираження поглядів з міркувань національної безпеки, тобто ЄСПЛ дотримується доктрини, згідно з якою захист національної безпеки більше контролюється ЄСПЛ і залишає менше свободи розсуду національним органам влади. А в рамках законного втручання має бути продемонстровано достатність підстав для захисту інтересів національної безпеки.

Європейський суд з прав людини розглянув справу *Okcuoğlu v. Туреччина*. Пан Оккуїглу взяв участь у круглому столі. Пізніше його коментарі були опубліковані в статті під назвою «Минуле і сучасне значення курдської проблеми». За ці коментарі його посадили у в'язницю, а пізніше змусили сплатити штраф відповідно до закону, який захищає національну безпеку та запобігає соціальним заворушенням.

Суд встановив, що втручання влади у право заявника на свободу вираження поглядів було передбачено законом і мало законну мету, а саме захист національної безпеки та територіальної цілісності держави та запобігання безладам і злочинам.

Однак Європейський суд не визнав, що втручання було необхідним і пропорційним.

Суд переглянув слова та контекст, використані, щоб визначити, чи потрібні обмеження. Він відзначив "чутливість до безпекової ситуації на південному сході Туреччини" і побоювання уряду, що ці коментарі "посилають серйозні заворушення".

Суд постановив, що втручання було непропорційним переслідуванням цілям з таких причин:

Заяви заявника, зроблені під час круглого столу, були опубліковані в малотиражній газеті, що значно зменшило їх потенційний вплив на «національну безпеку», «громадський порядок» чи «територіальну цілісність».

Хоча деякі коментарі були негативними щодо коментарів турецького походження, вони не означали підбурювання до насильства, збройного опору чи повстання.

14 лютого 2018 року у справі Федерація африканських журналістів та інших проти. У Гамбії Африканський суд постановив, що влада Гамбії порушила право на свободу вираження поглядів, свободу та свободу пересування чотирьох гамбійських журналістів.

Однією з найпопулярніших справ у Міжамериканському суді з прав людини є справа Мануель Сепеда проти. Колумбія, ухвалила рішення 26 травня 2010 р. 9 серпня 1994 р. сенатор Мануель Сепеда Варгас був убитий у Боготі. Його вбивство супроводжувалося відсутністю належної обачності при розслідуванні та покаранні всіх винних. Суд постановив, що було порушено декілька прав, зокрема свободу вираження поглядів сенатора Мануеля Варги, лідера Комуністичної партії Колумбії та одного з лідерів Патріотичного союзу.

У цій справі суд постановив, що фактично мало місце незаконне обмеження свободи вираження поглядів, коли особі загрожує небезпека за реалізацію свого права. Згідно з рішенням Суду, держава повинна утримуватися від дій, які сприяють або посилюють людську вразливість, і вживати, у разі необхідності, необхідних і розумних заходів для запобігання та захисту людей, які перебувають у небезпеці. Суд підкреслив, що заяви опозиції були «необхідними в демократичному суспільстві» і що в демократичному суспільстві держава повинна гарантувати ефективне функціонування опозиційних сил не лише за допомогою відповідних законів і практики, щоб забезпечити доступ до різних органів на рівних умовах, але й також вжиття необхідних заходів для забезпечення повної реалізації прав окремих вразливих соціальних груп.

Суд також дійшов висновку, що сенатор міг реалізувати свої права, але використання цих прав стало причиною його позасудової страти. Таким чином, держава не створила належних умов і не надала Варгасу гарантій реальної можливості виконання своїх функцій, для яких він був законно обраний.

Іншою важливою справою є *Vélez Restrepo y Familia v. Colombia*, вирішене 3 вересня 2012 року. Справа стосувалася нападу солдата колумбійської армії на журналіста, коли він знімав демонстрацію протесту, під час якої демонстрантів побили солдати. У справі є детальний опис погроз і домагань щодо журналіста та його родини. А також ув'язнення журналіста, коли він намагався порушити позов проти тих, хто йому погрожував.

Міжамериканський суд визнав порушення права на приватність і свободу вираження поглядів. Суд постановив, що держава не забезпечила належного захисту з огляду на погрози. Крім того, не було проведено ефективного розслідування нападу на журналіста та інших переслідувань. Суд постановив, що журналістська діяльність може здійснюватися вільно лише за відсутності загроз фізичної, моральної чи психологічної агресії чи інших форм переслідування.

Згідно з рішенням суду, «держави зобов'язані гарантувати ефективні заходи щодо захисту життя та фізичної недоторканності журналістів, які піддаються особливому ризику внаслідок виконання своїх професійних обов'язків». У своєму рішенні суд зобов'язав Колумбію не лише виплатити компенсацію Рестрепо та його сім'ї, а й включити спеціальний модуль до освітніх програм з питань прав людини Збройних сил для захисту права на свободу думки, вираження поглядів і на роботу працівників ЗМІ.

Таким чином, міжнародні судові установи відіграють важливу роль у захисті свободи вираження поглядів та належному забезпеченні обмежень цієї свободи шляхом розгляду справ та встановлення обов'язкових прецедентів.

3.2. Трикутник правомірності, як база обмеження прав і свобод людини і громадянина

Механізм і порядок обмеження прав виходить із положень Загальної декларації прав людини [1], конкретизується практикою Європейського суду з прав людини. Такий механізм називають трикутником правомірності обмеження прав людини. На основі нього ґрунтується діяльність самого Європейського суду, національних судів і здійснюється правомірне обмеження прав людини.

Такий механізм складається із трьох взаємопов'язаних елементів:

1. Законність обмеження;
2. Legitimate aim (правомірна мета);
3. Necessity (необхідність у демократичному суспільстві).

Під законністю обмеження у контексті трикутника правомірності ми розуміємо, перш за все, існування у національному законодавстві підстави того чи іншого обмеження, що є взаємопов'язаним з правомірністю, адже метою є захист прав, свобод та інтересів осіб, що прямо передбачаються законодавством. Необхідність у демократичному суспільстві характеризується неможливістю вирішення питання без застосування обмежень прав свобод людини і громадянина, однак таке обмеження все ж має бути пропорційним відповідно до захисту прав іншої особи.

Критерії трикутника правомірності обмеження прав людини можна застосувати щодо обмеження свободи слова в нашій державі до суперечливого Закону України «Про захист суспільної моралі»[7]. Положення цього Закону спрямовані на створення засобів захисту суспільства від поширення інформації, що може негативно вплинути на суспільну мораль. Такі засоби не дозволяють

використовувати порнографічні, еротичні матеріали, пропаганду війни, насильство, наркотики, алкоголізм тощо.

Нормативний акт зумовлений подібними особливостями та єдністю призначення норм моралі та права, оскільки перший є важливим суспільним регулятором, як і другий, норми моралі становлять основу правових норм та є основними елементами верховенства закону.

Яскравим прикладом застосування трикутника правомірності є CASE OF HANDYSIDE v. THE UNITED KINGDOM від 07.12.1976 [30]. У даній справі основним об'єктом є створений підручник із статевого виховання, та протиріччя виникло у тому, що у Великобританії, на той момент, був чинний закон щодо заборони поширення порнографічних матеріалів.

У цій справі можна чітко прослідкувати недостатню регламентацію та відсутність трактування певних термінів у судовій практиці, через що ускладнюється процес судового провадження та унеможлиблюється отримання чіткого та обгрунтованого рішення. Перед судом стояло завдання визначити, чи може вищезгадана праця підпадати під категорію порнографічних матеріалів, чи ні. І відповідно, чи має бути обмеження реалізації громадянином права на свободу слова та публікацію.

Відповідно до частини 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, здійснення свобод людини та громадянина, оскільки воно пов'язане з обов'язками й відповідальністю, може підлягати таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету й безсторонності суду [1].

Стороні захисту було необхідно довести баланс інтересів а також пропорційність та відсутність небезпеки для громадського життя, моралі, принципів та здоров'я, через відсутність стандартів та вичерпних трактувань термінів в обігу судової практики.

Таким чином, механізм і порядок обмеження прав виходить із положень Загальної декларації прав людини, конкретизується практикою Європейського суду з прав людини. Такий механізм називають трикутником правомірності обмеження прав людини. На основі нього ґрунтується діяльність самого Європейського суду, національних судів і здійснюється правомірне обмеження прав людини.

3.3 Перспективи вдосконалення міжнародного-правового регулювання обмеження прав і свобод людини й громадянина

Обмеження прав і свобод людини і громадянина є надзвичайно глибоким процесом з нескінченною кількістю деталей, без яких обмеження не є можливим. Так сьогодні, розглядаючи це питання ми посилаємося на міжнародно-правові джерела гарантування прав і свобод людини і громадянина, серед яких у роботі ми зазначаємо Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права.

Загальновідомо, що права викладені у цьому документі не є абсолютними та можуть бути обмежені у ряді випадків, які влучно перелічені, наприклад, Сіракузькими принципами. Але основною проблемою на сьогодні залишається кількість прогалин та відсутність сталого трактування термінів передбачених Міжнародним Пактом про громадянські і політичні права, Загальною декларацією з прав людини, Сіракузькими принципами, тощо.

Стосовно процедури обмеження прав і свобод людини і громадянина, перш за все має місце так званий “трикутник правомірності”, основною ідеєю

якого є обмеження прав і свобод людини і громадянина у випадку загрози публічному порядку, громадській безпеці, моралі, здоров'ю, у випадку порушення прав і свобод інших осіб.

Таким чином, права людини, незважаючи на їх безперечну найвищу цінність у правовій демократичній державі, не можуть бути зведені в абсолют і бути завжди і в усіх випадках недоторканими[59].

Сьогодні відсутнє визначення поняття обмеження прав людини, але при цьому в міжнародному праві існують, критерії, яким повинне відповідати таке обмеження. Саме тому основний напрям стосовно перспектив вдосконалення міжнародно-правового регулювання обмеження прав і свобод людини слід визначати необхідність сталого трактування.

Судова практика стосовно обмеження прав і свобод людини і громадянина пропонує трактування у своїх рішеннях, в залежності від обставин тієї чи іншої справи, через що існують приклади доволі протирічливих рішень у , здавалось би, майже однакових кейсах. Саме це підриває можливість адекватного реалізування захисту на судовому засіданні, адже посилаючись на справи, рішення котрих, прямо протирічать одне іншому, неможливо досягти рішення, що буде базуватися на принципах рівності і справедливості.

Саме тому, на нашу думку, основними напрямками вдосконалення міжнародно-правового регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина, має стати,перш за все, вичерпне та змістовне трактування термінів, що застосовуються як підстави для обмеження таких прав.

Серед них:

1. Громадський порядок
2. Громадська безпека
3. Громадські моральні та етичні принципи

А також поняття небезпеки для перелічених термінів. Такий вичерпний список дасть змогу чітко встановлювати, які саме дії є загрозою, і можуть бути

підставою обмеження прав і свобод людини чи громадянина.

Крім того має бути визначений зміст “принципу пропорційності” та “нагальної необхідності”. У питанні трактування цих термінів пропонується надати список обставин, які супроводжують реалізацію “нагальної необхідності” “нагальної потреби”, разом із переліком засобів стримування, що можливо було б характеризувати як реалізацію “принципу пропорційності”, а також перелік випадків, що відповідали б таким засобам.

Така конкретизація дасть змогу, перш за все, уникати несправедливості, та недостатньої обумовленості обмеження прав і свобод людини і громадянина, адже судові органи мають здійснювати свої повноваження на засадах рівності та справедливості, що не є можливим допоки немає єдиного джерела, на яке можна було б спиратися, і яке б гарантувало вичерпність термінів, а отже і підстав обмеження.

Крім того, говорячи про аналіз праць науковців, неможливо не зосередити увагу на менш технічному боці питання обмеження прав і свобод людини і громадянина, а саме розподіленні такого обмеження в залежності від ситуації.

Так, Грецова Є.Є.. У дисертації вона пропонує поділити обмеження прав на обмеження прав, які були б допустимі за міжнародним правом загалом (право на повагу до приватного та сімейного життя, недоторканність житла та листування, свобода думки, совісті). та релігія тощо.), а в надзвичайних ситуаціях (у надзвичайному стані) держава зобов'язана офіційно оголосити про відмову від своїх обов'язків (а також виділити окрему категорію прав, які ні в якому разі не можуть бути обмежені) гідністю, поводження чи покарання, звільнення від рабства та підневільної несволі, право на захист порушених прав і свобод тощо).

Підсумовуючи опрацьований матеріал заключного розділу, необхідно ще раз наголосити, що найкраще механізм обмеження прав і свобод напрацьований у сфері обмеження свободи вираження поглядів. І найкраще це пропрацьовано в

Європейському суді з захисту прав людини.

На основі аналізу окремих справ ЄСПЛ ми виявили прямий та яскравий зв'язок між свободою вираження та правом віросповідання. А саме, необхідно відзначити позицію ЄСПЛ у випадках, коли свобода вираження поглядів порушує право іншої особи, гарантоване статтею 9 ЄКПЛ, - право безперешкодно сповідувати релігію. Як вказав ЄСПЛ у своєму рішенні по справі Коккінакіс проти Греції (*Kokkinakis v Greece*), «свобода думки, совісті, релігії, яка охороняється відповідно до статті 9 Конвенції, є однією з основ демократичного суспільства в сенсі даної Конвенції».

Щодо питання обмеження прав і свобод людини і громадянина було виокремлено та охарактеризовано феномен “трикутника правомірності”, його складових та особливостей, як елементу правотворення.

Також слід ще раз зазначити, що наразі сфера обмеження прав і свобод людини та громадянина потребує детального допрацювання у напрямку вичерпності термінів та підстав. Серед варіантів удосконалення системи ми пропонуємо вичерпне та змістовне трактування термінів, що застосовуються як підстави для обмеження таких прав.

Крім того має бути визначений зміст “принципу пропорційності” та “нагальної необхідності”. У питанні трактування цих термінів пропонується надати список обставин, які супроводжують реалізацію “нагальної необхідності” “нагальної потреби”, разом із переліком засобів стримування, що можливо було б характеризувати як реалізацію “принципу пропорційності”, а також перелік випадків, що відповідали б таким засобам.

Така конкретизація дасть змогу, перш за все, уникати несправедливості, та недостатньої обумовленості обмеження прав і свобод людини і громадянина, адже судові органи мають здійснювати свої повноваження на засадах рівності та справедливості, що не є можливим допоки немає єдиного джерела, на яке можна було б спиратися, і яке б гарантувало вичерпність термінів, а отже і підстав

обмеження.

ВИСНОВКИ

Дослідивши питання міжнародно-правових аспектів обмеження прав і свобод людини та громадянина можна дійти до таких висновків:

1. Обмеження прав і свобод людини і громадянина є надзвичайно складним та багатогранним процесом. Права людини можуть, а в деяких випадках і мають бути законно обмежені на користь широкого загалу. Однак таке обмеження не завжди є правомірним, оскільки невиключні випадки неправомірного зловживання його можливостями призводять до порушення прав людини та громадянина.

З часом на універсальному рівні, розвинулися певні ступені послідовності та захисту, особливо у формі так званого тесту з трьох частин - трикутника правомірності, що є основою здійснення правосуддя у питаннях обмеження прав і свобод людини та громадянина.

Багато зобов'язань щодо прав людини підпадають під так звані обмежувальні застереження. Наприклад, здійснення політичних свобод, таких як свобода вираження поглядів, зібрань та асоціацій, тягне за собою обов'язки та відповідальність і, отже, може підлягати певним формальностям, умовам, обмеженням та санкціям в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського права. безпека, запобігання безладам чи злочинам, охорона здоров'я чи моралі чи захист репутації чи прав і свобод інших осіб.

2. На необхідності захисту природних, невідчужуваних прав і свобод людини, в тому числі з боку держави, наголошується не лише в національних конституціях та міжнародно-правових актах, але й у програмних документах різноманітних політичних партій, громадських рухів та правозахисних організацій. Держава, беручи на себе обов'язок захисту закріплених конституцією прав і свобод людини й громадянина, водночас на підставі закону та міжнародного права, в інтересах національної безпеки, охорони громадського

порядку вдається до їх обмеження і навіть відчуження.

3. Стосовно історичного аспекту можна сказати, що термін обмеження прав і свобод людини і громадянина пройшов еволюцію від визначення самообмеження у певній сфері до загального регламентування, та формування цілісного процесу лімітації природних прав людини і громадянина. Поява християнства, безсумнівно, була найбільшою можливою умовою для вчення про природні права взагалі і права свободи слова зокрема. Християнство підкреслювало універсальність цих прав настільки, що більш ліберальним римлянам воно здавалося революційним. Але християнство ще більше підкреслювало паралельні обов'язки.

4. У питанні обмеження прав і свобод людини і громадянина на універсальному рівні особливу увагу приділяють обмеження права на свободу вираження поглядів (ст.19 МПГПП), адже на основі таких положень, як стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, що захищає право на свободу вираження поглядів (інші приклади включають статті 18, 21 і 22), суди з прав людини та договірні органи розробили тест для встановлення чи є законним захід, що обмежує неабсолютне право.

Таким чином, вони можуть бути обмежені за певних обставин, але мають бути обмежені тими, які вимагаються законом і необхідні:

- повага до прав або репутації інших осіб;
- для захисту національної безпеки чи громадського порядку (*ordre public*), здоров'я чи моралі.

5. Окремі нормативно правові документи прямо гарантують захист прав і свобод людини і громадянина, а також підстави обмеження таких прав на регіональному рівні, незважаючи на те що певні регіони навіть не мають постійного органу з прав людини, адже джерела є загальними нормативно-обов'язковими актами, на основі яких здійснюється правосуддя з питань захисту та обмеження прав і свобод людини та громадянина.

6. В Україні ж питання обмеження прав і свобод людини і громадянина також посідає особливе місце у розвитку національного права, адже базується не тільки на Конституції України, але й використовує практику ЄСПЛ. Конституція України встановлює законодавчі обмеження щодо здійснення таких прав і свобод, як свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право на виїзд з території України, право на свободу думки і вираження поглядів, свободу вираження поглядів, право на свободу думки та релігії, за підприємницьку діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, права засудженого.

7. Механізм обмеження прав і свобод найкраще розроблений у сфері обмеження свободи вираження поглядів. І найкраще це зробити в Європейському суді з прав людини.

Щоб уникнути свавільних законів, на думку ЄСПЛ, мають бути виконані такі основні вимоги: - закон має бути доступним для громадськості, щоб громадянин знав, що за певних обставин цей закон застосовується; - норма не є нормою права, доки вона не буде сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадяни могли регулювати свою поведінку і, у разі кваліфікованої поради, розумно передбачати наслідки певної дії

8. Механізм і порядок обмеження прав виходить із положень Загальної декларації прав людини, конкретизується практикою Європейського суду з прав людини. Такий механізм називають трикутником правомірності обмеження прав людини. На основі нього ґрунтується діяльність самого Європейського суду, національних судів і здійснюється правомірне обмеження прав людини.

Такий механізм складається із трьох взаємопов'язаних елементів:

1. Законність обмеження;
2. Legitimate aim (правомірна мета);
3. Necessity (необхідність у демократичному суспільстві).

9. Говорячи про пропозиції вдосконалення процедури обмеження прав і

свобод людини та громадянина, перш за все слід визначити необхідність складання вичерпного переліку підстав, характеристик дій, що могли б класифікуватися як потенційна загроза громадській безпеці, порядку, тощо, задля недопущення ускладненості судового процесу, та превентації протиріч у майбутньому застосуванні справ у якості посилення.

Така процедура має скріпити діяльність суду, та не допустити появу протирічливих рішень у схожих справах, а отже і гарантувати основні принципи діяльності судової установи - справедливість та неупередженість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громівчук І. М. Міжнародно-правовий захист прав людини в умовах боротьби з тероризмом : автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
2. Декларація прав людини і громадянина 1789. URL: <https://constituante.livejournal.com/10253.html>
3. Добрянський С. М. Права людини: деякі проблеми загальної теорії. Юридична Україна, 2003. № 5. С. 35–42.
4. Загальне цивільне уложення Австрійської імперії (1811 р.). // Хрестоматія з історії держави і права України : Навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 656 с.
5. Мелков Г.М. Международная защита прав и свобод человека: Сб. документов / Сост. и авт. вступ, 1990.
6. Международные акты о правах человека : Сборник документов. Москва : НОРМА-ИНФРА-М, 2000. 784 с.
7. Паризька хартія для нової Європи : Хартія Орг. по безпеці та співробітництву у Європі від 21.11.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_058#Text (дата звернення: 08.06.2022).
Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV : станом на 13 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text> (дата звернення: 08.06.2022).
9. Рабінович С. П. Природно-правові засади юридичного регулювання суспільних відносин в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2011. 36 с.
10. Рассказов Л. П., Упоров И. В. Понятие и принципы ответственности в международном праве. *Moscow Journal of International Law*, 2021. № 2. С.

- 37–45. URL: <https://doi.org/10.24833/0869-0049-2000-2-37-45> (дата звернення: 08.06.2022).
11. Ярмол Л. В. Теоретико-правові аспекти юридичного механізму забезпечення свободи вираження поглядів журналістами. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, 2014. № 801. С. 76–80.
 12. Declaration of Principles on Freedom of Expression in Africa. *Black Camera*. 2021. Vol. 13, no. 1. P. 225. URL: <https://doi.org/10.2979/blackcamera.13.1.0225> (date of access: 08.06.2022).
 13. Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights (“Protocol of San Salvador”). *Economic, Social, and Cultural Rights*. 2006. P. 701–710. URL: <https://doi.org/10.9783/9780812205381.701> (date of access: 08.06.2022).
 14. African Charter on Human Peoples Right. Amnesty Intl USA, 1991.
 15. American Convention on Human Rights. *International Legal Materials*. 1970. Vol. 9, no. 1. P. 99–122. URL: <https://doi.org/10.1017/s0020782900053055> (date of access: 08.06.2022).
 16. Arthur W. Diamond Law Library at Columbia Law School (26 March 2008). "Declaration of the Rights of Man and of the Citizen". URL: www.hrcr.org. (retrieved 25 June 2013).
 17. Kipgen N. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN): Cooperation Problems on Human Rights. *Strategic Analysis*. 2012. Vol. 36, no. 1. P. 100–111. URL: <https://doi.org/10.1080/09700161.2012.628468> (date of access: 08.06.2022).
 18. Barfod v. Denmark. App. No. 11508/85 (ECtHR, 1989). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57430>.

19. 1689 Bill of Rights. *Political Studies*. 1989. Vol. 37, no. 4. P. 540–561. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1989.tb00288.x> (date of access: 08.06.2022).
20. Communication No. 1373/2005, *Dissanayake v. Sri Lanka*, Views adopted on 22 July 2008. URL: http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2008.07.22_Dissanayake_v_Sri_Lanka.htm.
21. Communication No. 578/1994, *de Groot v. The Netherlands*, Views adopted on 14 July 1995. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/dec578.htm>.
22. Communication No. 633/95, *Gauthier v. Canada*. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session65/view633.htm>.
23. *De Becker v. Belgium*. App No 214/5 (ECtHR, 1962). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57433>.
24. "Declaration of Independence: A Transcription". National Archives. November 1, 2015. Archived from the original on July 6, 2019.
25. *Delcourt v. Belgium*. App No. 2689/65 (ECtHR, 1970). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57467>.
26. ECOSOC, 'The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights' (1984) UN Doc E/CN.4/1985/4. Principle 30.
27. European Convention on Human Rights (ECHR) (adopted 4 November 1950, entered into force 3 September 1953).
28. Felix Morley. The natural law and the right to self-expression. Available at 08_4NatLInstProc75(1951).
29. *Gaskin v United Kingdom*. App. No. 10454/83 (ECtHR, 1989). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57491>.
30. *Hadjianastassiou v. Greece*. App. No. 12945/87 (ECtHR, 1992). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57779>.

31. Handyside v UK. App no 5393/72 (ECtHR, 7 December 1976). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499>.
32. Human Rights Committee, General Comment 34, Geneva, 11-29 July 2011. URL: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34>.
33. International Covenant on Civil and Political Rights Office of the United Nations High Commissioner of Human Rights.
34. Karanasiou A.P. (2012), «Respecting context: a new deal for free speech in the digital era» // European Journal of Law and Technology, Vol. 3 (2012) 3.
35. Kokkinakis v Greece. App. No. 14307/88 (ECtHR, 25 May 1993). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57827>.
36. Lingens v. Austria, 8 July 1986, Application No. 9815/82, (European Court of Human Rights). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57523>.
37. Lohé Issa Konaté v. The Republic of Burkina Faso. App. No. 004/2013 (AfCHPR, 2013).
URL: <https://en.african-court.org/index.php/55-finalised-cases-details/857-app-no-004-2013-lohe-issa-konate-v-burkina-faso-details>.
38. Manoussakis v. Greece. App No. 18748/91 (ECtHR, 1995). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58071>.
39. Manuel Cepeda Vargas v. Colombia. App. No. 213 (IACtHR, May 2010). URL: http://www.corteidh.or.cr/cf/jurisprudencia2/ficha_tecnica.cfm?nId_Ficha=334.
40. Mouvement Raëlien Suisse v. Switzerland. App. No. 16354/06 (ECtHR, 2012). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58071>.
41. Oberschlick v. Austria (no. 2). App No. 47/1996/666/852 (ECtHR, 1997). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58044>.
42. Observer and Guardian v. the United Kingdom. App No. 13585/88 (ECtHR, 1991). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57705>.

43. Okçuoğlu v. Turkey. App. No. 24246/94 (ECtHR, 1999). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58277>.
44. Ozgur Gundem v Turkey. App. No. 23144/92 (ECtHR, 16 March 2000). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58508>
45. Raaflaub, Kurt; Ober, Josiah; Wallace, Robert (2007). *Origins of democracy in ancient Greece*. University of California Press. p. 65. ISBN 0-520-24562-8.
46. Resolution on Repealing Criminal Defamation Laws in Africa. The African Commission on Human and Peoples' Rights, meeting at its 48th Ordinary Session, held in Banjul, The Gambia, from 10 – 24 November 2010.
47. Resolution 59(1), 14 December 1946. The term freedom of information as used here was meant in its broadest sense as the overall free flow of information and ideas in society, or freedom of expression.
48. Sanders, Karen (2003). *Ethics & Journalism*. Sage. p. 68. ISBN 978-0-7619-6967-9.
49. Schermers opinion in the Commission's decision in Appl. Nos. 14234/88 and 14235/88 Open Door Counselling Ltd and Dublin Well Woman Centre, report of 7 March 1991, A 246, pp. 64-66.
50. Silver and Others v The United Kingdom. App nos 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 and 7136/75 (ECtHR, 24 October 1983). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165180>.
51. Smith, David (5 February 2006). "Timeline: a history of free speech". *The Guardian*. London. Retrieved 2 May 2010.
52. Stoll v. Switzerland. App. No. 69698/01 (ECtHR, 2007). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83870>.
53. T. Hoon Park v. The Republic of Korea. Communication No. 628/1995, (Views adopted on 20 October 1998) in UN doc. GAOR, A/54/40 (vol. II). URL: http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/1996.07.05_Park_v_Republic_of_Korea.htm.

54. The Arab Charter on Human Rights (ACHR), adopted by the Council of the League of Arab States on 22 May 2004.
55. *The Sunday Times v. United Kingdom*, 26 April 1979, Application No. 6538/74, (European Court of Human Rights). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113310>.
56. *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*. App. No. 13778/88 (ECtHR, 1992). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57795>.
57. *Velez Restrepo and Family v. Colombia*. App. No. 248 (IACtHR, September 2012). URL: <https://iachr.ils.edu/cases/v%C3%A9lez-restrepo-and-family-v-colombia>.
58. *Vogt v. Germany*. App. No. 18714/91 (ECtHR, 1995). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57949>
59. *Yildirim v. Turkey*. App. No. 3111/10 (ECtHR, 2012). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115705>
60. *Young, James & Webster v. United Kingdom*. App No. 11002/05. (ECtHR, 1981). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57604>